

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความจำเป็นและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถสนองความต้องการและความคาดหวังของสังคมนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสังคม ซึ่งเป็นผลจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับ และตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันการจัดการศึกษาจัดได้ว่าเป็นความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชีวิต เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่มนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพื่อเป็นตัวนำในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2536) จากแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ซึ่งกล่าวไว้ว่าการศึกษเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนา "คน" ให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสามารถ เติบโตตามศักยภาพ มีพัฒนาการที่สมดุลทั้งปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนา และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข (กรมวิชาการ, 2534) ดังนั้นการศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงมีความสำคัญในระดับหนึ่ง โดยกำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย เพื่อให้คนใน

วัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงในอันที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ในการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้บรรลุตามจุดหมายนั้นย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง หลักสูตรถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะหลักสูตรเป็นทั้งเครื่องชี้แนะและกรอบหรือแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งหลักสูตรที่ดีจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

หลักสูตรประถมศึกษาเป็นหลักสูตรแม่บท บางส่วนในหลักสูตรกำหนดให้ทุกคนเรียนรู้เหมือนกันทั้งประเทศ ในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยด้วยกัน ในขณะที่เดียวกันบางส่วนของหลักสูตรอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพความแตกต่างของท้องถิ่น หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะว่าการจัดการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น จุดเน้นของหลักสูตรกำหนดไว้ประการหนึ่งคือการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักเข้าใจท้องถิ่นของตนเอง ย่อมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไป (กรมวิชาการ, 2539) ดังนั้นในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพความต้องการของท้องถิ่น ความมุ่งหวังของหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงกำหนดแนวดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ดังนี้

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้
2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นได้นั้น จะต้องพิจารณาดำเนินการอย่างน้อย 3 ประการคือ (กรมวิชาการ, 2534)

1. การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมไทยในท้องถิ่นของตน จากใกล้ตัว ไปสู่ไกลตัวออกไป แต่ไม่ละเลยที่จะเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเองให้ละเอียดมากขึ้นจน

สามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้ นักเรียนจะรักท้องถิ่นไม่อพยพออกไปจากท้องถิ่นของตนเอง

2. จัดกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็นสัมผัส ได้กระทำจริง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ได้ฝึกอาชีพการปฏิบัติงาน และดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการเรียนของนักเรียน นั่นคือการตั้งสภาพนอกโรงเรียนเข้าสู่การเรียนของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น

3. กระบวนการเรียนการสอนใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยอย่างใกล้ชิด ทรัพยากรท้องถิ่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ โรงเรียน สถานประกอบการ ทรัพยากรมนุษย์คือ วิทยากร วิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมตามโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันสังคมอื่น ๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดม จัดสรร และใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภท และรูปแบบการศึกษา พร้อมทั้งให้หน่วยงานทางการศึกษาประสานการวางแผน และการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และต่างประเทศ มาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาให้มากที่สุด โดยให้สอดคล้องกับนโยบาย ความจำเป็นเร่งด่วนและทิศทางการพัฒนาการศึกษาของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) และในแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้กำหนดมาตรการในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และนำมาใช้อย่างจริงจัง และกว้างขวาง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งการติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดการศึกษามีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน

สามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นสุข สามารถดำรงไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดมาตรการในนโยบายข้อที่ 3 ไว้ โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการกำหนดและ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้แก่สถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาระดับจังหวัด และระดับเขตการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมและนำมาใช้อย่างจริงจัง กว้างขวาง ปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรทุกระดับทุกประเภทให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้จากครอบครัว ชุมชน และสถานประกอบการมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร และตามมาตรการในนโยบายข้อที่ 2 ของแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มีการปรับปรุง หลักสูตรทุกระดับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งในด้านกำหนดเนื้อหาวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ การ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างและใช้สื่อ การวัดผลและประเมินผล โดยอาศัยหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐาน โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และโรงเรียน นำมา กำหนดเป็นแนวการจัดการศึกษา และแนวการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น เผยแพร่ช่วยเหลือให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น สามารถ ทำได้ใน 5 ลักษณะ คือ การปรับปรุงการเรียนการสอน การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ และการจัดทำเนื้อหา รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ (กรมวิชาการ, 2539) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติได้เสนอแนะขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ สังคม สภาพของโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดจนศึกษาหลักสูตรแม่บทว่าเปิดโอกาสให้โรงเรียน มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร
2. การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดความ ต้องการจำเป็นโดยจัดอันดับความสำคัญ

3. การกำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยโรงเรียนกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหา หรือกิจกรรม เป็นการพัฒนาวិธีการสอนให้หลากหลาย

5. การจัดทำแผนการสอนคู่มือครูและสื่อ เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดยเฉพาะที่ตรงกับสภาพแวดล้อม และปัญหาของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6. การปรับปรุงและพัฒนา การนำไปทดลองใช้และปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์เหมาะสมกับท้องถิ่นตามเจตนารมณ์

ถึงแม้กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จะได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยสนับสนุนให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจนแล้วก็ตาม แต่การจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการของท้องถิ่นยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิจัย การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538 พบว่า เกณฑ์มาตรฐานที่มีโรงเรียนผ่านน้อยที่สุด คือ มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น ร้อยละ 26.00 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539) และจากผลการดำเนินงานจัดการศึกษาตามนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ผลการพัฒนาการศึกษาในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประถมศึกษา พบว่ายังมีจุดอ่อนในวิชาพื้นฐาน (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทย) รวมทั้งทักษะด้านวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่บรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณ แต่ในเชิงคุณภาพยังดำเนินงานได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าบรรลุเป้าหมายในด้านคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540)

สำหรับการจัดการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในสังกัดจำนวน 1,077 โรงเรียน และโรงเรียนสาขาจำนวน 10 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,087 โรงเรียน มีสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ 20 แห่ง สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอ 5 แห่ง กลุ่มโรงเรียน 146 กลุ่ม จากสรุปผลการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านคุณภาพ พบว่า ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยังพัฒนาคุณภาพไม่ถึงเป้าหมาย

ปี 2538 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในทุกกลุ่มประสบการณ์ และยังพัฒนาคุณภาพไม่ถึงเป้าหมายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติใน 3 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ และในด้านสุขภาพอนามัย พบว่ามีปัญหาภาวะทุพโภชนาการ โดยนักเรียนระดับประถมศึกษาขาดสารอาหารถึงร้อยละ 13.49 ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข และพัฒนาให้ถึงตามเป้าหมาย ดังนั้น เพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จึงได้กำหนดนโยบายและมาตรการในการพัฒนาการศึกษา ประจำปี 2540 ไว้ดังนี้

ด้านนโยบาย เร่งพัฒนาคุณภาพนักเรียน โดยเน้นการปรับปรุงแนวการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาจิตใจและบุคลิกภาพ พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานโดยเน้นการปฏิรูปโรงเรียน การปฏิรูปครู การปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบบริหารงานโรงเรียน

ด้านมาตรการ วิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบและแนวการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แสวงหาความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปในเรื่องวิทยาการท้องถิ่น สถานที่ฝึกงาน การหารายได้ระหว่างเรียน ทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2539)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน 3 ด้าน คือ

1) ด้านสภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น
3. การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้
4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. การจัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อ
6. การปรับปรุงและพัฒนา

2) ด้านปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่
3. งบประมาณ
4. การจัดการ

3) ด้านข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่
3. ด้านงบประมาณ
4. ด้านการจัดการ

4) การวิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็น (Opinion) ของข้าราชการครูต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

5) ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2540 จำนวน 1,087 โรงเรียน

1.4 คำนยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1) การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นใน 5 ลักษณะ คือ การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ และการจัดทำเนื้อหา รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

2) ท้องถิ่น หมายถึง แหล่งชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน ในที่นี้หมายรวมถึง ตำบล อำเภอ จังหวัด

3) สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในขณะที่ทำการวิจัย ที่หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดทำตามบทบาทหน้าที่ตามขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

(1) การจัดทาระบบข้อมูลพื้นฐาน หมายถึง การจัดทำข้อมูลของท้องถิ่นทั้งในด้านอาชีพ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและความพร้อมของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านอาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

(2) การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น หมายถึง การสำรวจความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ทั้งในด้านอาชีพ เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การสาธารณสุขไปตามแผนพัฒนาการของท้องถิ่น เพื่อนำมากำหนดความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถพัฒนาหลักสูตรให้สนองตอบความต้องการของท้องถิ่นได้

(3) การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สามารถสนองตอบความต้องการ และความจำเป็นของท้องถิ่น สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

(4) การจัดทำคำอธิบายรายวิชา หมายถึง การจัดทำคำอธิบายรายวิชา เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้คู่มือ การใช้สื่อการสอน และแนวการวัดผลประเมินผลในรายวิชา เนื้อหา กิจกรรม หรือสื่อการสอนที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ หรือจัดทำเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

(5) การจัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อ หมายถึง การจัดทำเอกสารการสอน สื่อการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ เพื่อช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา เนื้อหา ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดจนสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น

(6) การปรับปรุงและพัฒนา หมายถึง การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ การนิเทศ ติดตามผลการใช้และการปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ทั้งในด้านจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อต่าง ๆ และการวัดประเมินผล

4) ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่ทำให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

5) แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน 4 ด้าน คือ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์งบประมาณ และการจัดการ

6) โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น

7) ขนาดของโรงเรียน หมายถึง การแบ่งขนาดของโรงเรียนประถมศึกษาตามจำนวนนักเรียนดังนี้ คือ

โรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียน 1-120 คน

โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียน 121-300 คน

โรงเรียนขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

8) ข้าราชการครู หมายถึง ข้าราชการครูผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในการปรับปรุงและแก้ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในหน่วยงานของตนเอง

3. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการบริหารการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาในทุก ระดับ ทั้งทางด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ด้านงบประมาณและด้านการจัดการ